

Pradžia>Jūsų teisės>Pagrindinės teisės>Chartijos vadovas>I dalis. **Pagrindinių teisių apsauga Europos Sąjungoje**

I dalis. **Pagrindinių teisių apsauga Europos Sąjungoje**

Pagrindinių teisių apsauga Europos Sąjungoje

1. Europos Sąjunga, žmogaus teisės ir pagrindinės teisės

Europos Sąjunga (ES) yra grindžiama šiomis **vertybėmis**: pagarba **žmogaus orumui, laisve, demokratija, lygybe, teisine valstybe** ir pagarba **žmogaus teisėms** (žr. **ES sutarties 2 straipsnį**).

Vienas iš pagrindinių ES tikslų yra skatinti žmogaus arba pagrindines teises ir pačioje ES, ir visame pasaulyje.

Sutartyse vartojamos abi sąvokos – žmogaus teisės ir pagrindinės teisės. Nėra aišku, kodėl renkama viena, o ne kita sąvoka. Tačiau, atrodo, sąvoka „žmogaus teisės“ labiau vartojama nuostatose dėl Sąjungos išorės santykių (t. y. jos santykių su ES nepriklausančiomis šalimis ir tarptautinėmis organizacijomis). Ir priešingai, Sutarties nuostatose, susijusiose su vidaus aspektu (t. y. pagrindinių teisių apsauga Europos Sąjungoje), vartojama sąvoka „pagrindinės teisės“. Šiame vadove dėmesys sutelkiamas į teisių apsaugos vidaus aspektą. Taigi bus vartojama sąvoka „pagrindinės teisės“.

Vykdydamos Sutartimis joms suteiktus įgaliojimus ir užduotis ES institucijos privalo gerbti ES pagrindines teises. Institucijos taip pat privalo skatinti paisyti tokių pagrindinių teisių, nes tam nereikia jokių papildomų įgaliojimų, nei nustatyti Sutartimis.

Valstybėms narėms tenka pareiga įgyvendinant ES teisę gerbti ES pagrindines teises. Šio vadovo II dalyje padedama nustatyti aplinkybes, kuriomis ES ir jos valstybės narės privalo saugoti ES pagrindines teises.

Prieš nagrinėjant tuos aspektus, tolesniuose skirsniuose pateikiama pavyzdžių, kokios pagrindinės teisės saugomos Europos Sąjungoje ir kokiomis priemonėmis asmenys gali siekti dėl tokių teisių pažeidimo patirtos žalos atlyginimo.

2. ES saugomos pagrindinės teisės

2009 m. gruodžio 1 d. įsigaliojus Lisabonos sutarčiai, ES ėmė galioti tikras *teisių aktas* **arba raštu išdėstytų teisių chartija**, t. y. **ES pagrindinių teisių chartija** (toliau – Chartija).

Chartiją sudaro preambulė ir 54 straipsniai, suskirstyti į **septynias** antraštines dalis. I–VI antraštinėse dalyse (**Orumas, Laisvės, Lygybė, Solidarumas, Pilietinės teisės ir Teisingumas**) nustatytos atitinkamos pagrindinės teisės, o VII antraštinėje dalyje (*Chartijos aiškinimo ir taikymo bendrosios nuostatos*) nustatytos tų pagrindinių teisių aiškinimo ir taikymo taisyklės.

Chartija ir jos turinys bus išsamiau nagrinėjami vadovo I dalies **2.1** ir **2.2** skirsniuose. Tačiau pagrindinės VII antraštinės dalies taisyklės nagrinėjamos **III dalyje**.

Chartijoje nustatytos **tokios pat teisinės vertybės kaip ir Sutartyse**, kuriomis pagrįsta ES (ES sutartyje ir Sutartyje dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV)). Visi trys dokumentai laikomi ES pirmine teise, todėl tarp ES teisės šaltinių jais remiamasi pirmiausia. Dėl šios priežasties ES institucijos, kaip ir valstybės narės, įgyvendinančios ES teisę, privalo laikytis Chartijos. Tai reiškia, kad Chartija nepakeičiamos nacionalinės konstitucijos, nors tam tikrais atvejais Chartija gali būti viršesnė nei konstitucijos (tai pasakytina apie Chartijos ir pagrindinių teisių nacionalinius šaltinius, žr. **III dalies 2 skirsnį**).

Vis dėlto, Chartija yra ne vienintelis pagrindinių teisių apsaugos Europos Sąjungoje šaltinis.

Nuo XX a. aštuntojo dešimtmečio, kol nebuvo raštu išdėstytų teisių chartijos, žmogaus teisių apsaugą užtikrino **Europos Sąjungos Teisingumo Teismas**, sulygindamas jas su **bendraisiais ES teisės principais**. Įsigaliojus Lisabonos sutarčiai, šie principai buvo patvirtinti kaip ES pagrindinių teisių šaltiniai (daugiau informacijos apie tai pateikta **2.3 skirsnyje**).

Be to, ES gali tapti tarptautinių sutarčių, susijusių su pagrindinių teisių apsauga, šalimi. Nuo 2011 m. lapkričio 22 d. ES yra **Jungtinių Tautų neįgalųjų teisių konvencijos**, pirmo tarptautiniu mastu privalomo dokumento, kuriuo siekiama nustatyti minimaliuosius neįgalųjų apsaugos standartus, šalis. Tai taip pat pirmoji tarptautinė žmogaus teisių sutartis, kurios šalimi tapo ES.

Be to, pagal Lisabonos sutartį ES tenka **juridinė prievolė prisijungti prie Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos**, geriau žinomos kaip **Europos žmogaus teisių konvencija (EŽTK)**. 1953 m. įsigaliojusią EŽTK parengė **Europos Taryba**, tarptautinė žmogaus teisių organizacija, dabar turinti 47 valstybes narės, iš jų 28 yra ES valstybės narės.

EŽTK buvo pirmas dokumentas, kuriuo valstybių grupė susitarė prisiimti prievolę gerbti įvairias teises, visų pirma pilietines ir politines teises. Svarbu tai, kad EŽTK asmenims suteikta galimybė kreiptis į viršnacionalinį teismą, t. y. Strasbūre esantį **Europos Žmogaus Teisių Teismą**, jeigu valstybė, Konvencijos šalis, pažeidžia jų pagrindines teises.

Nors Lisabonos sutartimi Europos Sąjungai nustatyta prievolė prisijungti prie EŽTK, ES to dar nepadarė. Tačiau tai nereiškia, kad EŽTK neatlieka jokio vaidmens ES žmogaus teisių apsaugos sistemoje. Šiuo klausimu žr. **2.4 skirsnį**.

2.1. ES chartijos atsiradimas

1999 m. birželio mėn. **Kelne posėdžiavusi Europos Vadovų Taryba** padarė išvadą, kad ES lygmeniu taikytinas pagrindines teises reikėtų konsoliduoti į vieną dokumentą ir taip užtikrinti didesnį jų matomumą.

Kelne posėdžiavę valstybių narių valstybių ir vyriausybės vadovai norėjo į Chartiją įtraukti 1950 m. EŽTK išdėstytus bendruosius principus, taip pat principus, atsirandančius iš ES šalių bendrų konstitucinių tradicijų. Be to, į Chartiją turėjo būti įtrauktos ES piliečiams taikomos pagrindinės teisės, pavyzdžiui, Europos Tarybos Socialinėje chartijoje ir Bendrijos darbuotojų pagrindinių socialinių teisių chartijoje nustatytos ekonominės ir socialinės teisės. Chartija taip pat turėjo atspindėti principus, patvirtintus remiantis Teisingumo Teismo ir Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika.

Chartiją **parengė konventas**, kurį sudarė kiekvienos ES šalies atstovai ir Europos Komisijos nariai, taip pat Europos Parlamento ir nacionalinių parlamentų nariai.

Europos Parlamentas, Taryba ir Komisija Chartiją oficialiai paskelbė **2000 m. gruodžio mėn. Nicoje**. Siekiant patvirtinti keletą pirminės versijos pakeitimų, Chartija antrą kartą paskelbta 2007 m. Strasbūre.

2009 m. gruodžio mėn., įsigaliojus Lisabonos sutarčiai, ES chartija tapo **juridiškai privalomu dokumentu, prilygintu Sutartims**.

2.2. Chartijos turinys

Chartijoje teisės, anksčiau įtrauktos į įvairius ES dokumentus ir nacionalines teisės aktus, taip pat Europos Tarybos, Jungtinių Tautų (JT) ir Tarptautinės darbo organizacijos (TDO) priimtas konvencijas, dabar išdėstytos viename dokumente.

Chartijoje **pagrindinės teisės yra aiškesnės ir matomesnės**, ir ja siekiama užtikrinti teisinį saugumą ES.

Chartiją sudaro **preambulė ir 54 straipsniai**, suskirstyti į **septynias** antraštines dalis:

I antraštinė dalis. **Orumas** (žmogaus orumas, teisė į gyvybę, teisė į asmens neliečiamybę, kankinimo ir nežmoniško ar žeminančio elgesio arba baudimo uždraudimas, vergijos ir priverčiamojo darbo uždraudimas);

II antraštinė dalis. **Laisvės** (teisė į laisvę ir saugumą, teisė į privatų ir šeimos gyvenimą, asmens duomenų apsauga, teisė tuoktis ir kurti šeimą, minties, sąžinės ir religijos laisvė, saviraiškos ir informacijos laisvė, susirinkimų ir asociacijų laisvė, menų ir mokslo laisvė, teisė į mokslą, laisvė pasirinkti profesiją ir teisė dirbti, laisvė užsiimti verslu, teisė į nuosavybę, teisė į prieglobstį, apsauga perkėlimo, išsiuntimo ar išdavimo atveju);

III antraštinė dalis. **Lygybė** (lygybė prieš įstatymą, diskriminacijos uždraudimas, kultūrų, religijų ir kalbų įvairovė, moterų ir vyrų lygybė, vaiko teisės, pagyvenusių žmonių teisės, neįgalųjų asmenų integravimas);

IV antraštinė dalis. **Solidarumas** (darbuotojų teisė į informaciją ir konsultacijas įmonėje, teisė į kolektyvines derybas ir kolektyvinių veiksmų teisė, teisė naudotis įdarbinimo tarnybų paslaugomis, apsauga nepagrįsto atleidimo iš darbo atveju, tinkamos ir teisingos darbo sąlygos, vaikų darbo uždraudimas ir jaunų žmonių apsauga darbe, šeima ir profesinė veikla, socialinė apsauga ir socialinė parama, sveikatos apsauga, galimybė naudotis bendrus ekonominius interesus tenkinančiomis paslaugomis, aplinkos apsauga, vartotojų apsauga);

V antraštinė dalis. **Pilietinės teisės** (teisė balsuoti ir būti kandidatu Europos Parlamento ir vietos savivaldos rinkimuose, teisė į gerą administravimą, teisė susipažinti su dokumentais, Europos ombudsmenas, peticijos teisė, judėjimo ir apsigyvenimo laisvė, diplomatinė ir konsulinė apsauga);

VI antraštinė dalis. **Teisingumas** (teisė į veiksmingą teisinę gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą, nekaltumo prezumpcija ir teisė į gynybą, teisėtumo ir nusikalstamos veikos bei baudmės proporcingumo principai, teisė nebūti du kartus teisiamam ar baudžiamam už tą pačią nusikalstamą veiką);

VII antraštinė dalis. **Chartijos aiškinimo ir taikymo bendrosios nuostatos** (taikymo sritis; teisių ir principų taikymo sritis ir aiškinimas; ryšys su EŽTK; „teisių“ ir „principų“ skirtumas; apsaugos lygis).

2.3. Pagrindinių teisių apsaugos bendrieji ES teisės principai

Sutartyje, kuria įsteigta Europos ekonominė bendrija, nebuvo nuostatų dėl pagrindinių teisių apsaugos. Vis dėlto, iš pirmųjų **Teisingumo Teismui** pateiktų bylų matyti, kad EEB aktais galėjo būti trukdoma įgyvendinti pagrindines teises, visų pirma tokias kaip laisvė imtis ekonominės veiklos arba teisė į nuosavybę.

XX a. 8-ajame dešimtmetyje Teisingumo Teismas pripažino, **kad yra kompetentingas užtikrinti pagarbą pagrindinėms teisėms, kaip „bendriesiems teisės principams“** (žr. Sprendimo *Internationale Handelsgesellschaft*, 11-70, 4 punktą). Tai reiškė, kad nacionaliniai teismai negalėjo priimti sprendimų dėl EEB aktų remdamiesi nacionaliniais pagrindinių teisių apsaugos šaltiniais.

Vėliau Teismas patvirtino, kad nacionalinės teisinės nuostatos, patenkančios į (to meto) EEB teisės taikymo sritį, taip pat turėjo atitikti EEB saugomas pagrindines teises, kaip bendruosius principus (žr. Sprendimo *Cinéthèque*, C-60/84, 26 punktą).

Tačiau, siekdamas nustatyti, ar yra nacionalinių ir EEB pagrindinių teisių ryšys, Teisingumo Teismas taip pat nusprendė, kad **turi „vadovautis valstybių narių bendromis konstitucinėmis tradicijomis“** (žr. Sprendimo *Nold*, 4-73, 13 punktą). Panašiai, Teismas nurodė, kad reikia vadovautis „gairėmis, nustatytomis tarptautiniuose dokumentuose žmogaus teisių apsaugos srityje, kuriuos priimančios valstybės narės bendradarbiavo ar prie kurių prisijungė“ (ten pat).

Teisingumo Teismas taip pat tvirtino, kad EŽTK yra itin svarbus dokumentas (žr. Sprendimo *ERT*, C-260/89, 42 punktą).

ES sutarties (dabartinės redakcijos) 6 straipsnio 3 dalyje nustatyta: „Pagrindinės teisės, kurias garantuoja Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija ir kurios kyla iš valstybės narės bendrų konstitucinių tradicijų, sudaro Sąjungos teisės bendruosius principus“.

Todėl **Lisabonos sutartimi patvirtinta**, kad Teisingumo Teismas turi galimybę plėtoti pagrindinių teisių, kaip bendrųjų principų, apsaugą.

Vis dėlto, **pagrindinių teisių, kaip bendrųjų teisės principų, ir Chartijos ryšys yra sudėtingas**. Šiems abiem šaltiniams suteiktas toks pat teisinis statusas ir, užtikrinamos apsaugos atžvilgiu, jie labai dažnai sutampa (taip yra dėl to, kad Chartijos turinys pagrįstas Teisingumo Teismo praktika, susijusia su bendraisiais principais, o šaltiniai, kuriais pagrįsta Chartija, ir bendrieji principai dažnai labai sutampa).

Teisingumo Teismas dar nesilaiko aiškios pozicijos dėl šio ryšio, tiesiog yra sprendimų, kuriuose nurodomi abu šaltiniai (žr., pavyzdžiui, Sprendimo *Dansk Industri (DI)*, C-441/14, 22 punktą).

Tačiau, atrodo pagrįsta pripažinti, kad pagrindinių teisių bendriesiems principams tenka bent dvi funkcijos:

padėti aiškinti Chartiją – jeigu Chartijos nuostata kodifikuojama pagrindinė teisė, kurią Teisingumo Teismas jau pripažino kaip bendrąjį principą, ta Chartijos nuostata turėtų būti aiškinama vadovaujantis Teismo praktika, kurioje tas principas buvo pripažintas;

būti alternatyvia priemone **saugant Chartija nepripažįstamas pagrindines teises**.

Reikėtų atkreipti dėmesį, kad, nors ES sutarties 6 straipsnio 3 dalyje yra (vienintelė) nuoroda į EŽTK, Teisingumo Teismas kaip ES teisės bendrųjų principų šaltinių vadovavosi ir kitomis tarptautinėmis sutartimis, pavyzdžiui, JT vaiko teisių konvencija arba **Europos socialine chartija**.

Taigi, dėl dabartinės ES sutarties 6 straipsnio 3 dalies formuluotės neturėtų būti neleidžiama remtis kitomis priemonėmis.

2.4. ES ir EŽTK ryšys

Nors dabar visos ES valstybės narės yra Europos žmogaus teisių konvencijos (EŽTK) šalys, Europos Sąjunga nėra Konvencijos šalis. Todėl Strasbūre esantis Europos Žmogaus Teisių Teismas (EŽTT) nėra kompetentingas tikrinti ES aktų ir nuostatų atitikties EŽTK. Tačiau jis yra kompetentingas priimti sprendimus dėl valstybių narių aktų, įskaitant aktus, kuriais įgyvendinamos ES teisės aktais nustatytos prievolės.

EŽTT skirtingai vertina valstybių narių aktus, kuriais įgyvendinamos ES teisės aktais nustatytos prievolės bei kuriais valstybei nare suteikiama tam tikra veiksmų laisvė, ir teisės aktus, kuriais įgyvendinamos prievolės bei kuriais nesuteikiama tokios veiksmų laisvės. Kai valstybei nesuteikta veiksmų laisvė, Strasbūro teismas netikrina valstybių narių (teisės) aktų, nes daro prielaidą, kad ES sistemoje nustatyta pagrindinių teisių apsauga yra bent lygiavertė nustatytajai EŽTK. Ši prielaida yra sąlyginė, nes ji bus atmesta, jeigu apsauga nagrinėjamoju atveju buvo akivaizdžiai nepakankama (tai vadinamoji *Bosforo prielaida*, pavadinta pagal sprendimą, kuriame ji išplėtotą).

Ir atvirkščiai, jokia speciali tvarka netaikoma valstybių narių aktams, kuriais įgyvendinamos ES teisėje nustatytos prievolės, kai valstybės narės nesuteikia jokios veiksmų laisvės.

Įsigaliojus Lisabonos sutarčiai, ES tenka teisinė prievolė prisijungti prie EŽTK. 6 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad: „Sąjunga prisijungia prie Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos. Šis prisijungimas neturi įtakos Sutartyse apibrėžtai Sąjungos kompetencijai“.

Kad Europos Sąjunga prisijungtų, turi įsigaliooti Sąjungos ir valstybių, esančių EŽTK šalimis, Susitarimas dėl prisijungimo. 2013 m. Susitarimo dėl prisijungimo projektas buvo baigtas rengti, bet Teisingumo Teismas pareiškė, kad jis yra nesuderinamas su ES sutartimis ir Chartija (žr. **Nuomonę 2/13**).

Tačiau tai, kad ES dabar nėra EŽTK šalis, nereiškia, kad Konvencija neturi teisinės reikšmės pagal ES teisę. Dabar EŽTK (ir Strasbūro teismo praktikai, kuria Konvencija aiškinama) tenka dvi funkcijos:

ji yra minimalusis su Chartija susijusios apsaugos standartas, ir Chartijos 52 straipsnio 3 dalyje nustatyta: „Šioje Chartijoje nurodytų teisių, atitinkančių Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos garantuojamas teises, esmė ir taikymo sritis yra tokia, kaip nustatyta toje Konvencijoje. Ši nuostata nekliauja Sąjungos teisėje numatyti didesnę apsaugą“ (daugiau informacijos šiuo klausimu pateikta **III dalies 5.1 skirsnyje**);

EŽTK ir Strasbūro teismo praktika galima remtis siekiant apsaugoti pagrindines teises, kaip bendruosius ES teisės principus, pagal ES sutarties 6 straipsnio 3 dalį (žr. **2.3 skirsnį**).

3. ES pagrindinėms teisėms tenkančios funkcijos

ES institucijos ir įstaigos (neatsižvelgiant į jų pavadinimą – agentūros, biurai ir pan.), vykdydamos savo funkcijas, privalo paisyti ES pagrindinių teisių ir skatinti jų veiksmingą taikymą. Visi jų priimti aktai privalo atitikti pagrindinių teisių apsaugos reikalavimus.

ES valstybės narės privalo gerbti ES pagrindines teises ir skatinti jas taikyti, bet tik tada, kai imasi veiksmų ES teisės srityje (žr. **II dalies 3 skirsnį**).

Todėl, kalbant apie ES aktus, pagrindinėms teisėms tenka dvi pagrindinės funkcijos.

Pirma, jos yra *aiškinimo kriterijus*. ES aktai privalo būti aiškinami atsižvelgiant į ES pagrindines teises, ir, jeigu ES aktų esmė skiriasi, turi būti pasirinktas aiškinimas, labiausiai atitinkantis ES pagrindines teises.

Pavyzdžiui, Teisingumo Teismas savo Sprendime *Google Spain, C-131/12, Tarybos direktyvą 95/46/EB dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis aiškino atsižvelgdamas į ES chartijos 7 ir 8 straipsnius, susijusius su teise į privatų gyvenimą ir teise į asmens duomenų apsaugą. Nors direktyvoje nėra aiškios nuostatos, Teismas nusprendė, kad direktyva turi būti aiškinama kaip pripažįstanti „teisę būti pamirštam“, t. y. asmens teisę pasiekti, kad paieškos sistemos operatorius pašalintų su juo susijusią informaciją.*

Antra, ES pagrindinės teisės yra *galiojimo pagrindas ir kriterijus*. ES aktas, kuris neatitinka ES pagrindinių teisių ir negali būti aiškinamas pagal jas, yra negaliojantis ir gali būti panaikintas Teisingumo Teismui arba Bendrajam Teismui pateikus ieškinį dėl panaikinimo arba tokį aktą paskelbus negaliojančiu Teisingumo Teismo prejudiciniu sprendimu (žr. [4 skirsnį](#)).

Pavyzdžiui, *Sprendime Digital Rights Ireland, C-293/12, Teisingumo Teismas paskelbė, kad Direktyva 2006/24/EB dėl duomenų saugojimo negalioja, nes ja nenumatyta pakankamų garantijų, kurios leistų užtikrinti veiksmingą saugomų duomenų apsaugą, kai skaitoma kartu su Chartijos 7 ir 8 straipsniais.*

ES pagrindinės teisės taip pat yra nacionalinių teisinių nuostatų, patenkančių į ES teisės sritį, suderinamumo kriterijus. Jos turi būti aiškinamos atsižvelgiant į ES pagrindines teises. Jeigu esama prieštaravimo, kurio nepavyksta išspręsti aiškinimu, nacionalinė teisėkūros institucija nacionalinę nuostatą gali panaikinti arba iš dalies pakeisti. Be to, jeigu konkreti ES pagrindinė teisė atitinka tiesioginio poveikio reikalavimus, nacionaliniai teismai ir administracinės institucijos gali ją taikyti, užuot taikę prieštaraujančią nacionalinę nuostatą. Jiems nereikia laukti, kol šalies teisėkūros institucija oficialiai iš dalies pakeis esamą nacionalinės teisės aktą (šiuo klausimu žr. [III dalies 7 skirsnį](#)).

4. Teisminės priemonės, kuriomis asmenys gali naudotis siekdami savo ES pagrindinių teisių apsaugos

Teisminės ir neteisminės institucijos siūlo įvairių priemonių ir mechanizmų tinkamai apsaugai užtikrinti, jeigu pažeidžiamos ES pagrindinės teisės.

Chartijoje nustatytų pagrindinių teisių teisminę apsaugą teikia Liuksemburge esantis Europos Sąjungos Teisingumo Teismas ir valstybių narių nacionaliniai teismai.

Jeigu **pagrindinių teisių pažeidimas atsiranda dėl** ES priemonės, aktą, dėl kurio teisės pažeistos, panaikinti gali tik Teisingumo Teismas. Teisingumo Teismui nurodyti patikrinti ES priemonės suderinamumą su Chartija galima dviem būdais:

teismui, kuris kompetentingas nagrinėti asmenų teikiamus ieškinius dėl panaikinimo, pateikiant **ieškinį dėl panaikinimo**;

Teisingumo Teismui pateikiant prašymą priimti prejudicinį sprendimą (prašymą teikia nacionalinė teisminė institucija).

Šių dviejų rūšių veiksmai negali būti vienas kitu pakeičiami, nes jiems taikomi skirtingi reikalavimai ir procedūrinės taisyklės.

Pavyzdžiui, pagal [SESV 263 straipsnio 4 dalį](#) taikomas ieškinių dėl panaikinimo pateikimo terminas. Be to, kad pareiškėjas turėtų teisę tokiu keliu siekti teisių gynimo, jis turi įrodyti pakankamą tiesioginį individualų suinteresuotumą ginčijamos priemonės anuliavimu. Taisyklės, kuriomis reglamentuojamas šis klausimas, vadinamos nuolatinėmis taisyklėmis, yra labai griežtos ir dažnai asmenims būna sunku pasiekti, kad byla patektų tiesiogiai į ES teismus.

Priešingai, terminas, per kurį reikia pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą, yra neribotas, bet tokius prašymus Teisingumo Teismui gali teikti tik nacionaliniai teismai (žr. [SESV 267 straipsnį](#)). Taigi, kad būtų galima pateikti tokį prašymą, nacionaliniu lygmeniu turi vykti teismo procesas, susijęs su tariamu ES pagrindinių teisių nesilaikymu ES akte (arba nacionalinėje priemonėje, kuria įgyvendinama ES teisė). Bet kuri nacionalinio teismo proceso šalis gali paprašyti, kad nacionalinis teismas perduotų klausimą Teisingumo Teismui, bet galutinį sprendimą priima nacionalinis teismas (jis taip pat gali teikti prašymą savo iniciatyva).

Kai **pagrindinės teisės pažeidžiamos dėl nacionalinės teisinės priemonės, pirminė atsakomybė už apsaugos užtikrinimą asmeniui tenka nacionaliniams teismams** (kompetentinga teisminė institucija turi būti nurodyta pagal nacionalines nuostatas dėl atitinkamos valstybės narės teismų kompetencijos paskirstymo).

Pirma, nacionalinis teismas turi nustatyti, ar klausimas patenka į ES pagrindinių teisių taikymo sritį, ar yra susijęs tik su nacionalinėmis pagrindinėmis teisėmis. Jeigu taikomos ES pagrindinės teisės (žr. [II dalies 1–3 skirsnius](#)), nacionalinis teismas privalo užtikrinti jomis teikiamą apsaugą. **Kilus abejonių**, nacionalinis teismas Teisingumo Teismui gali pateikti **prašymą priimti prejudicinį sprendimą** dėl ES teisės aiškinimo.

Pasirinkti tinkamiausią procedūrą gali būti nelengva užduotis, taigi gali būti naudinga gauti kvalifikuotą teisinę konsultaciją: tam tikros informacijos šiuo klausimu pateikta [III dalies 2 skirsnyje](#). Siekdamas padėti šalims ir jų teisiniams atstovams geriau suprasti taisyklės, kuriomis reglamentuojamos pirmiau paminėtos procedūros, Teisingumo Teismas priėmė jame nagrinėjamų bylų šalims skirtus **Praktinius nurodymus**. Be to, Teismas parengė **Rekomendacijas nacionaliniams teismams dėl prašymų priimti prejudicinį sprendimą pateikimo**, jose pateikta gairių, padedančių nuspręsti, ar dera teikti prašymą priimti preliminarų sprendimą, ir praktinės informacijos apie tokio prašymo formą ir poveikį.

5. Neteisminės priemonės, kuriomis asmenys gali naudotis siekdami savo ES pagrindinių teisių apsaugos

Problemos, susijusios su ES pagrindinių teisių apsauga, gali būti sprendžiamos ir neteisminiais būdais.

Pagrindinių teisių pažeidimai, padaryti ES institucijų, įstaigų, biurų ir agentūrų

Skundas Europos ombudsmenui. Teisė kreiptis į **Europos ombudsmeną**, pati savaime esanti pagrindine teise (įrašyta ES chartijos 44 straipsnyje), ES piliečiams ir Sąjungos gyventojams suteikia galimybę atskleisti netinkamo administravimo ES institucijose, įstaigose ir agentūrose atvejus, išskyrus Europos Sąjungos Teisingumo Teismą, vykdančią savo teismo funkcijas.

Skundas Europos duomenų apsaugos priežiūros pareigūnui. Visi, kas mano, kad jų teisės buvo pažeistos ES institucijai, įstaigai, biurui arba agentūrai tvarkant su jais susijusius duomenis, gali teikti skundą Europos duomenų apsaugos priežiūros pareigūnui; skundai teikti naudojama **skundo teikimo forma**.

Valstybių narių padaryti pagrindinių teisių pažeidimai.

Skundas Europos Komisijai dėl nacionalinių institucijų padarytų pagrindinių teisių pažeidimų (jeigu tos institucijos veikia ES teisės srityje, žr.

[II dalies 1–3 skirsnius](#)). Išsamios informacijos, kaip pateikti skundą ir kaip Komisija jį nagrinės, galima rasti [čia](#).

Peticija Europos Parlamentui. Peticijos teisė, pati savaime esanti pagrindine teise (įrašyta ES chartijos 44 straipsnyje), ES piliečiams ir Sąjungos gyventojams suteikia galimybę atkreipti Europos Parlamento dėmesį į klausimus, priskiriamus Sąjungos kompetencijai ir aktualius tiesiogiai peticijos teikėjui. Daugiau informacijos apie peticijos teisę galima rasti [čia](#).

Europos Parlamento peticijų portale galima pateikti naują arba papildyti jau pateiktą peticiją.

Paskutinis naujinimas: 12/11/2020

Šį puslapį tvarko Europos Komisija. Šiame tinklalapyje pateikta informacija nebūtinai atitinka Europos Komisijos oficialią poziciją. Europos Komisija nepriima atsakomybės ar įsipareigojimų už šiame dokumente pateiktą informaciją arba duomenis. Informacija apie ES tinklalapių autorių teises pateikiama teisiniame pranešime.